

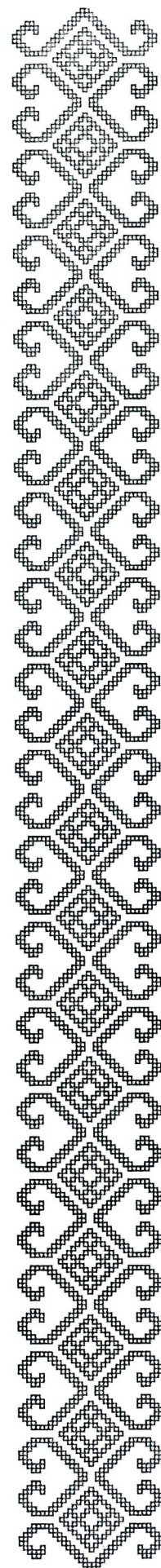
LEIKKIPERINNE

Laulu- ja piirileikit

Karjalainen leikkiperinne on hyvin lähellä tanssia. Leikkiminen ei aiemmin ollut nyky-päivän tapaan ainoastaan lasten huvia, vaan erilaiset leikit kuuluivat tärkeänä osana aikuisten yhteiseen vapaa-aikaan. Etenkin nuorisolle niin tanssiminen kuin seuraleikit olivat merkittäviä sosiaalisia tapahtumia, pidettiinhän niitä entisaikaan lähes ainoana sallittuna tapana olla lähellä vastakkaista sukupuolta. Pitkinä juhlapyhinä sekä kyläläisten muutoin kokoontuessa yhteen leikittiin karjalaisille ominaiseen elävään ja välittömään tapaan. Nuoret saattoivat kokoontua myös varta vasten johonkin suuren talon saliin leikkimään talon isännän niin salliessa. Tällöin leikkiminen aloitettiin esilaulajan johtamalla laululeikillä.

"Nyt on meillä lysti leikki, tiiri, liiri, liiri, tiainen kun olta keitti, tiiri, liiri, liiri..." Laululeikeillä ei ollut tarkkaan määriteltyä kaavaa, vaan laulun sanoja ja tanssin kuvioita saatettiin muunnella ja lisäillä aina leikin kuluessa. Siksi samasta leikistä tunnetaankin monta toisistaan vain vähän eroavaa versiota eri paikkakunnilta. Laululeikkien laulut olivat yksinkertaisia ja siten helposti toistettavia; kaikkien osanottajien piti kyetä laulamaan mukana. Laulu olikin vain säestystä, pääasia oli leikin toiminnallinen puoli. Esilaulaja kuljetti pitkää ketjua ympäri salia oman mielensä mukaan kiemurrellen, kulki välillä parien muodostamista porteista tai kiertyi spiraalimaiselle tukille. Yksinkertaisessa piirileikissä leikkijät liikkuvat piirin kehällä, josta yksi pariton haki itselleen parin pyörimään kanssaan piirin keskelle. Laulun alkaessa alusta äsken piiristä haettu jäi nyt yksin piirin keskelle, kunnes haki taas uuden parin kanssaan keskelle pyörimään. *"... västäräkki vettä kanto, tiiri, liiri, liiri, kanto kaivosta syvästä, tiiri, liiri, liiri..."*

Laululeikit voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Liikuntaleikeissä laulu toimi eräänlaisena johdantona varsinaiseen toiminnalliseen leikkiin. Orosilla, Sikasilla ja Hanhisilla ovat esimerkkejä näistä lastenkin suosimista liikuntaleikeistä. Kosintaleikeissä, kuten Tsuurun kylvö, leikkijät siirtyivät pyydettyä eli kosittaessa toisen joukkueen puolelle. Eniten nuorten suosiossa olivat kuitenkin erilaiset rakkaudennäyttöleikit, joissa pääsi

luvallisesti koskettamaan – jopa halaamaan ja suutelemaan – toista. Myös erilaiset pantti- ja näytelmäleikit olivat tästä syystä suosittuja. Näytelmäleikit, esimerkiksi Etelä-Karjalassa suosittu Laivasilla, etenivät aina tietyn kaavan mukaan jättäen silti tilaa myös taidokkaalle improvisaatiolle. Panttileikeissä leikkijät joutuivat lunastamaan antamansa pantin takaisin tekemällä jotain yllättävää kuten halaamalla tai suutelemalla ihastustaan.

Lasten leikit

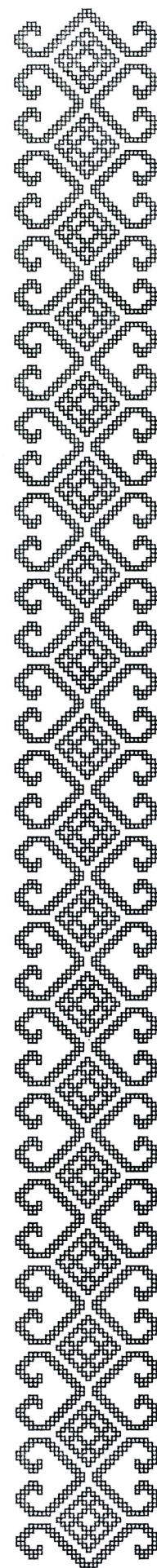
Lapset harjoittelivat leikkiessään karjalaisen maalaistalon askareita – he osallistuivat toki niihin kykyjensä mukaan oikeastikin. Leikeillään lapset jäljittelivät ympäröivää aikuisten maailmaa ja sen työntäyteistä elämää. Karjalaislapset hoitivat kotia ja karjaa tai kävivät metsällä isältä ja äidiltä omaksutun mallin mukaan. Leikkivälineet saatiin piha-piiristä: kävyistä askarreltiin lehmiä ja lampaita, vedessä uitettiin kaarnoista tehtyjä laivoja. Muutkin lelut valmistettiin itse, markkinoilta saatettiin ostaa korkeintaan kukkopillejä.

Isommissa ryhmissä leikittiin erilaisia kiinniottoleikkejä. Niissä yksi leikkijöistä oli kiinniottaja, jonka tehtävänä oli ajaa muita takaa. Usein kiinniottaja esitti jotain petoeläintä, jonka mukaan leikki oli nimetty. Laatokan Karjalassa suosittu leikki olikin Karhusilla. Lapset leikkivät mielellään myös porttileikkejä, joissa kuljettiin jonossa portin läpi ja laulettiin esimerkiksi: ”Pruut, pruut, kello löi jo yksitoista, keisari seisoo paratiisissa...”

Kyykkä

Karjalassa kaikenikäisten ajanvietettä olivat myös erilaiset ulko- ja sisäpelit. Yksi rakkaimmista ulkopeleistä on yhä edelleen kyykkä, jota Raja-Karjalassa nimitettiin kuriksi ja Kannaksella linnapeliksi.

Perinteisesti kyykkä on ollut miesten joukkopeli, mutta nykyisin sitä pelaavat yhtä hyvin myös naiset; joukkueiden sijasta kyykkää voidaan pelata myös yksilöpelinä. Kyykän idea muistuttaa keilausta. Puisella lyöntimailalla eli kartulla yritetään osua lieriön muotoisiin puisiin kyykkiin. Heitto tapahtuu heitoneliöstä, kyykät sen sijaan on aseteltu kymmenen metrin päähän pelineliön reunalle. Tavoitteena on saada kyykät pois vastustajan pelineliön alueelta.

Perinnetuokion suunnitelma

Tavoite: Tutustua karjalaiseen leikkiperinteeseen

Kulku:

- Yhdessä voidaan hokea karjalaisia loruja, miettiä mitä ne tarkoittavat ja millaisissa tilanteissa niitä on mahdollisesti käytetty
- Opetellaan karjalaisia leikkejä

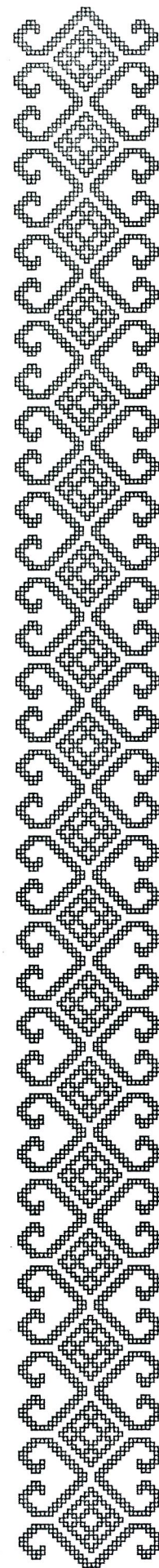
Leikkivaihtoehtoja:

Karhusilla

Yksi leikkijöistä on karhu, joka asettuu seisomaan syrjään. Toiset leikkijät lähestyvät häntä ”marjoja poimien” ja lausuvat: ”Karhunkankaalla sieniä marjoja poimin”. He eivät saa olla huomaavinaan karhua, joka sopivan hetken tullen hyökkää ja yrittää ottaa poimijoita kiinni. Kiinnisaadut poimijat joutuvat pois leikistä. Näin otetaan kaikki marjanpoimijat kiinni ja viimeisestä tulee uusi karhu.

Millä äänellä varis vaakkuu

Yksi leikkijöistä valitaan sokoksi ja hänen silmänsä peitetään liinalla. Muut leikkijät menevät piiriin hänen ympärilleen, ottavat toisiaan kädestä kiinni ja ryhtyvät piirissä kiertämään sokkoa. Kun sokko sanoo ”seis”, pitää piirin heti pysähtyä. Sokko ojentaa kätensä ja kysyy: ”Millä äänellä varis vaakkuu?” Sen leikkijöistä, jota käsi osoittaa, on nyt ruvettava vaakkumaan kuin varis. Hän yrittää tietysti muuttaa ääntään, että sokon olisi oikein vaikea tunnistaa vaakkujaa. Jos sokko arvaa oikein, vaihtavat hän ja vaakkuja paikkoja. Arvauksen mentyä vikaan piiri alkaa taas pyöriä ja sokko yrittää uudelleen paremmalla onnella.

Kiven kätkeminen

Leikkijät seisovat tai istuvat piirissä vasen kämmen ylöspäin ja oikea alaspäin. Leikkijät siirtävät kiveä leikkijältä toiselle. Kaikki tekevät yhtä aikaa samaa liikettä: kädet yhteen ja auki siten, että oikea käsi vietään oikealla istuvan vasemman käden päälle ja vasen käsi vasemmalla istuvan oikean käden alle.

Keskellä oleva yrittää löytää kiven, pidettyään ensin silmiään vähän aikaa kiinni. Se, keneltä kivi löytyy, joutuu piirin keskelle. Edellinen etsijä ottaa tyhjän paikan.

Karjalaisia loruja

Oli ennen onnimanni
onnimannista matikka
matikasta maitopyörä
maitopyörästä pytikkä
pytikästä pöytäristi
pöytärististä ripukka
ripukasta rintasolki
rintasolesta sopukka
sopukasta Suomen kirkko
Suomenkirkosta kipinä
kipinästä kirjanmerkki
kirjanmerkistä meteli
metelistä meijän herra
meijän herrasta hepukka
hepukasta heinäkelkka
heinäkelkasta kekäle
kekäleestä kenkäraja
kenkärajasta rapukka
rapukasta raidanhaara
raidanhaarasta harakka
harakasta hangon varsi
hangon varresta vatikka
vatikasta vallesmanni
vallesmannista matikka
matikasta maitopyörä

Ukko istui uunilla nököiippu huulilla
Kyseli kylän ämmiltä
onko leipä lämmintä.

Papp', lukkar', talonpoika, kuppar',
rikas, rakas, köyhä, kerjäläinen.

Anna akka ahvenia,
Pekka pieniä kaloja,
Lassi lahnoja,
Matti matikoita,
Jussi yhä julumempia,
Heikki hevosen kokkoisia.

Satu meni saunaan,
pani laukun naulaan,
Satu tuli saunasta,
otti laukun naulasta.

Aa, aa Allin lasta,
pientä linnun poikaa,
ei oo issää, ei oo äitiä,
joka lasta hoitaa.

